

LA FONTE INEDITA DI UN' OMELIA GRECA SULLA PASQUA

In un nostro breve lavoro uscito in questa rivista (vol. XXXVIII, 1968, pp. 282-286) avevamo dato il testo critico di un'omelia greca sulla Pasqua contenuta nei ff. 413^r-415^v del Vat. gr. 2194 e avevamo mostrato che la sua seconda parte derivava del *sermo catecheticus* sulla Pasqua pseudo-crisostomico. A. Ehrhard, *Überlieferung und Bestand ...* III. Band, Leipzig, 1943, riportando la descrizione del Vat. gr. 2194 fatta per lui da Pio Franchi de' Cavalieri, aveva citato l'inizio di quest'omelia (p. 636 n. 1). Consultando il volume dell'Ehrhard là dove egli descrive minutamente l'omeliario patriarcale II di Costantinopoli da lui fatto risalire al patriarca Giovanni IX Agapeto (1111-1134) ⁽¹⁾, abbiamo notato che l'inizio dell'omelia sulla Pasqua contenuta in quest'omeliario (*χαρᾶς ἡμέρα καὶ εὐφροσύνης, ἀγαπητοί, ἡμέρα ἀγαλλιάσεως καὶ σωτήριος*) è assai simile a quello dell'omelia da noi edita ⁽²⁾. Ci è sorto quindi subito il sospetto che l'omelia da noi edita e quella dell'omeliario patriarcale fossero o identiche o molto simili l'una all'altra. Poichè l'omelia sulla Pasqua dell'omeliario patriarcale è tuttora inedita, ne abbiamo esaminato il testo servendoci dei codici Vaticani che la contengono ⁽³⁾, e siamo quindi giunti alla constatazione che

(1) Ehrhard, pp. 559-631. Sull'attribuzione si vedano in particolare le pp. 629-631.

(2) Si tratta dell'omelia n. 12 della lista dell'Ehrhard (p. 560): l'Ehrhard riporta gl'inizi di tutte le omelle dell'omeliario.

(3) Un elenco dei codici contenenti l'omeliario è fornito dall'Ehrhard (pp. 564-614). I codici Vaticani in cui è presente l'omelia sulla Pasqua dell'omeliario sono il Vat. Pal. gr. 239 del sec. xv, ff. 68-71^v (cf. Ehrhard, p. 587), il Vat. Reg. gr. 45 del sec. xvi, ff. 222-224^r (cf. Ehrhard, p. 610), e il Vat. gr. 1936 del sec. xvi, ff. 66-67^v (cf. Ehrhard, pp. 590-591, che erroneamente l'attribuisce al sec. xv).

l'omelia pasquale da noi edita altro non è che una recensione abbreviata dell'omelia pasquale dell'omeliario patriarcale (1). Il testo dell'omelia nell'omeliario patriarcale è alquanto più lungo: molte frasi di essa sono state omesse nell'omelia del codice Vat. gr. 2194. I seguenti raffronti serviranno a provare il nostro assunto (nel trascrivere le frasi dell'omelia dell'omeliario patriarcale ci siamo serviti del codice Vat. gr. 1936 del secolo XVI, di cui abbiamo corretto gli errori ortografici) (2):

Vat. gr. 1936, f. 66^r, col. 1, ll. 5-25

χαρᾶς ἡμέρα καὶ εὐφροσύνης ἀγαπητοί, ἡμέρα ἀγαλλιᾶσεως καὶ σωτηρίας, ἡμέρα φωτισμοῦ καὶ ἁγιασμοῦ, ἡμέρα εἰρήνης καὶ καταλλαγῆς · ἡμέρα ἀναπλάσεως καὶ ἀνακαινισμοῦ τῶν ἡμετέρων ψυχῶν, ἡμέρα ὄντως μεγάλη καὶ θαυμαστή καὶ ἐπιφανής · ἐν ταύτῃ συνήγειρεν ἡμᾶς ὁ Χριστὸς ἐρριμμένους τῇ ἁμαρτίᾳ, ἐν ταύτῃ συνεζωοποίησεν ἡμᾶς ὁ Χριστὸς νενεκρωμένους τοῖς παραπτώμασιν · ἐν ταύτῃ τὸν παράδεισον ἀνέωξεν, ἀπολαύειν ἡμᾶς τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς · ὅπερ ἐστὶν τὸ τίμιον καὶ ζωοποιὸν αὐτοῦ σῶμα καὶ

Omelia, ll. 1-11

λαμπρὰ καὶ μεγάλη καὶ θαυμαστή ἢ παροῦσα ἡμέρα, καὶ χαρᾶς ὄντως καὶ εὐφροσύνης ἡμέρα καὶ ἀνέσεως καὶ θυμηδίας πνευματικῆς καὶ ἀγαλλιᾶσεως, ἡμέρα ἐλευθερίας καὶ φωτισμοῦ καὶ ἁγιασμοῦ, ἡμέρα καταλλαγῆς καὶ εἰρήνης καὶ σωτηρίας καὶ βοήθειας τῶν ἡμετέρων ψυχῶν. ἐν ταύτῃ συνήγειρεν ἡμᾶς ὁ Χριστὸς ἐρριμμένους τῇ ἁμαρτίᾳ, ἐν ταύτῃ συνεζωοποίησε νενεκρωμένους τοῖς παραπτώμασιν, ἐν ταύτῃ τὸν παράδεισον ἀνέωξεν ἡμῖν ... ἐν ταύτῃ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ αὐτοῦ σώματός τε καὶ

(1) Nella tradizione manoscritta dell'omeliario patriarcale essa è in genere anonima; nel codice 456 del Metochion del S. sepolcro è però attribuita a S. Giovanni Crisostomo (cf. Ehrhard, p. 565), nel codice del Brit. Mus., fondo Burney, num. 45 al patriarca Filoteo di Costantinopoli (1353-54, 1364-1376) (cf. Ehrhard, p. 584), nei codici Monac. gr. 199 e Vat. gr. 1936 ad Amfilochio d'Iconio (cf. Ehrhard, pp. 584 e 591).

(2) Qui non forniamo un'edizione critica dell'omelia pasquale dell'omeliario patriarcale, ma una semplice trascrizione di alcune sue frasi, allo scopo di mostrare le corrispondenze con l'omelia da noi edita.

αἷμα δι' οὗ καθαιρόμεθα καὶ
ἀγιαζόμεθα καὶ φωτιζόμεθα καὶ
ἐγκαινιζόμεθα.

f. 66^r, col. 2, l. 23 - 66^v, col. 1, l. 6

λύτρον γὰρ ἔδωκεν ἑαυτὸν ὁ
Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν πάντων,
καὶ προήγαγεν ἡμᾶς ἐκ τοῦ
θανάτου εἰς τὴν ζωὴν, ἀπὸ
τοῦ σκότους εἰς φῶς, ἀπὸ τῆς
δουλείας εἰς ἐλευθερίαν, ἀπὸ τε
ἐχθρας εἰς γνησιεύουσαν φι-
λίαν· ἐξηγόρασεν ἡμᾶς ἐκ τῆς
κατάρας καὶ τῆς ἁμαρτίας γε-
νόμενος ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα,
ἵνα τὴν υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν,
ἵνα μηκέτι ὦμεν δοῦλοι ἀλλ'
ἐλεύθεροι, μηκέτι ἐμπαθεῖς ἀλλ'
ἀπαθεῖς, μηκέτι φιλόκοσμοι
ἀλλὰ φιλόθεοι, μηκέτι κατὰ
σάρκα περιπατοῦντες ἀλλὰ κατὰ
πνεῦμα.

f. 66^v, col. 1, l. 14 - 67^r, col. 1, l. 4

... ἠγίασεν, ἐδόξασεν ἡμᾶς ἐν
πνεύματι ἁγίῳ, ἵνα ἐν καινότη-
τητι ζωῆς περιπατήσωμεν·
ἡμεῖς δὲ τί ἀνταποδώσομεν τῷ
κυρίῳ περὶ πάντων τούτων ὧν
ἡμῖν ἀνταπέδωκεν ... τί ἀντα-
ποδώσομεν ἴσον τῇ ὑπερβαλ-
λούσῃ αὐτοῦ δωρεᾷ τε καὶ
χάριτι; ... εὐχαριστήσωμεν καὶ
προσπέσωμεν τῷ κυρίῳ καὶ
προσκυνήσωμεν αὐτῷ, καὶ προσ-
φέρωμεν τὰ μῦρα καὶ τοὺς
ὑμνοὺς ὡς δῶρα μετὰ φόβου
καὶ εὐλαβείας· φιλόανθρωπος
γάρ ἐστι καὶ φιλάγαθος ὁ δεσ-

αἵματος ἀπολαύειν <ἡμᾶς>
ἠξίωσε, δι' ὧν καθαιρόμεθα
καὶ φωτιζόμεθα καὶ ἀγιαζόμεθα.

Omelia, ll. 11-19

λύτρον γὰρ ἔδωκεν ἑαυτὸν ὁ
Χριστὸς ὑπὲρ ἡμῶν, καὶ προή-
γαγεν <ἡμᾶς> ἐκ τοῦ θανά-
του εἰς τὴν ζωὴν, ἀπὸ σκότους
εἰς φῶς, ἀπὸ τῆς δουλείας εἰς
ἐλευθερίαν, ἀπὸ τῆς ἐχθρας εἰς
γνησιεύουσαν φιλίαν· «ἐξη-
γόρασεν ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας»
καὶ τῆς ἁμαρτίας «γενόμενος
ὑπὲρ ἡμῶν κατάρα» ἵνα τὴν
υἰοθεσίαν ἀπολάβωμεν, ἵνα μη-
κέτι ὦμεν δοῦλοι ἀλλ'
ἐλεύθεροι, μηκέτι ἐμπαθεῖς ἀλλ'
ἀπαθεῖς, μηκέτι φιλόκοσμοι ἀλ-
λὰ φιλόθεοι, μηκέτι «κατὰ σάρ-
κα περιπατοῦντες ἀλλὰ κατὰ
πνεῦμα».

Omelia, ll. 13-42

ἠγίασεν <καὶ> ἐδόξασεν ἡμᾶς
ἐν πνεύματι ἁγίῳ, «ἵνα ἐν και-
νότητι ζωῆς περιπατήσωμεν».
«τί ἀνταποδώσομεν τῷ κυρίῳ
περὶ πάντων ὧν ἡμῖν ἀνταπέ-
δωκε», τί ἀνταποδώσομεν τῇ
ὑπερβαλλούσῃ τοῦ θεοῦ δωρεᾷ
τε καὶ χάριτι; εὐχαριστήσωμεν
καὶ προσκυνήσωμεν καὶ προ-
σενέγκωμεν αὐτῷ τὰ μῦρα καὶ
τοὺς ὑμνοὺς ὡς δῶρα μετὰ
φόβου καὶ εὐλαβείας καὶ τα-
πεινώσεως· φιλόανθρωπος γάρ
ἐστι καὶ συμπαθὴς ὁ δεσπότης,
καὶ πάντα προσδέχεται εἰ καὶ

πότης, και πάντα προσδέχεται, εἰ και μικρά εἰσι και εὐτελεῖ τὰ παρ' ἡμῶν αὐτῷ προσαγόμενα. ἀγαπήσωμεν και ἡμεῖς, ἀδελφοί μου, τὸν ἀγαπήσαντα κατὰ χάριν ἡμᾶς, ἀποθάνωμεν ὑπὲρ τοῦ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν δωρεάν, πορευθῶμεν ὀπίσω τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἐντολῶν· καθαρῖσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς και πνεύματος, προσάξωμεν τῷ θεῷ ἡμῶν πράξεις ἀγαθὰς, πίστιν, ἀγάπην, ἐλπίδα και ὑπομονήν, συντριμμὸν καρδίας, κατανύξεως δωρεά, συνειδήσεως κάθαρσιν, νέκρωσιν τῶν ἐπὶ γῆς μελειῶν, πορνείας, ἀκαθαρσίας, πάθους, ἐπιθυμίας κακῆς και τῆς πλεονεξίας· δουλεύσωμεν τῷ κυρίῳ μετὰ συνέσεως και εὐσταθείας και καρτερίας και ὑπομονῆς· ἐνστερνισώμεθα τὸ φίλτρον τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ και σωτήρος ἡμῶν· ἄσωμεν αὐτῷ ἄσμα καινόν, πάντες ἄσωμεν, κροτήσωμεν τὰς χεῖρας και ἀλαλάξωμεν τῷ θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως ὅτι κύριος ὕψιστος φοβερός βασιλεὺς ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ... μέγας κύριος και τῆς μεγαλοσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας· μέγας κύριος και μεγάλη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ· κατήργησεν και ἐπάταξε τὸν ἀλαζόνα και ὑπερήφανον ἐχθρὸν ἡμῶν και διάβολον και τὸν θάνατον κατεπάτησε και πάντας ἀνέστησε ζωὴν ἡμῖν αἰώνιον δωρησάμενος.

μικρά εἰσι και εὐτελεῖ τὰ παρ' ἡμῶν αὐτῷ προσαγόμενα. ἀγαπήσωμεν, ἀδελφοί μου, τὸν ἀγαπήσαντα κύριον κατὰ χάριν ἡμᾶς, ἀποθάνωμεν ὑπὲρ τοῦ ἀποθανόντος ὑπὲρ ἡμῶν δωρεάν, πορευθῶμεν ὀπίσω τῶν ἁγίων αὐτοῦ ἐντολῶν, « καθαρῖσωμεν ἑαυτοὺς ἀπὸ παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς και πνεύματος », προσάξωμεν τῷ θεῷ ἡμῶν πράξεις ἀγαθὰς, πίστιν, ἀγάπην, ἐλπίδα, ὑπομονήν, συντριμμὸν καρδίας, κατανύξεως δάκρυα, συνειδήσεως κάθαρσιν, νέκρωσιν πάσης ἀμαρτίας και ἐπιθυμίας κακῆς· δουλεύσωμεν τῷ κυρίῳ μετὰ συνέσεως και καρτερίας και ἐπιμονῆς, ἐνστερνισώμεθα τὸ φίλτρον τοῦ ἀληθινοῦ θεοῦ και σωτήρος ἡμῶν, ἄσωμεν αὐτῷ ἄσμα καινόν, πάντες ἄσωμεν, κροτήσωμεν ψαλμικῶς τὰς χεῖρας και ἀλαλάξωμεν τῷ θεῷ ἐν φωνῇ ἀγαλλιάσεως ὅτι « κύριος ὕψιστος φοβερός βασιλεὺς ἐπὶ πᾶσαν τὴν γῆν ». « μέγας κύριος και τῆς μεγαλοσύνης αὐτοῦ οὐκ ἔστι πέρας », μέγας κύριος και μεγάλη ἡ ἰσχὺς αὐτοῦ· κατήργησε γὰρ και ἐπάταξε τὸν ἐχθρὸν και διάβολον, και τὸν θάνατον κατεπάτησε, και πάντας ἀνέστησε ζωὴν αἰώνιον δωρησάμενος.

f. 67^r, col. 1, ll. 6-26 ...

... ἀπολαύσωμεν πάντες, ἀγαπητοί, τῶν ἀγαθῶν χαρισμάτων ταύτης τῆς καλῆς πανηγύρεως · εἰσέλθωμεν χαίροντες εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου ἡμῶν ... ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι ... πρεσβύτεροι μετὰ νεωτέρων, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, πλούσιοι καὶ πένητες, δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, δοξάσατε καὶ μεγαλύνετε κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν καὶ τὴν λαμπρὰν ταύτην ἡμέραν καὶ φαιδρὰν ἑορτὴν ὑμνήσατε καὶ θαυμάσατε καὶ τιμήσατε, νηστεύοντες καὶ κοπιάσαντες ... ἑορτάσατε σήμερον.

f. 67^r, col. 2, l. 16 - 67^v, col. 1, l. 3

πλούσιοι καὶ πένητες μετὰ ἀλλήλων χορεύσατε, ἐγκρατεῖς καὶ ῥάθυμοι τὴν ἡμέραν τιμήσατε, νηστεύσαντες καὶ μὴ νηστεύσαντες εὐφράνθητε σήμερον · ἡ τράπεζα γέμει · μηδεὶς ἐξέλθη πεινῶν καὶ στερούμενος · πάντες ἀπολαύσατε τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος, ὅτι τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός · πάντες ἀντλήσατε ἐκ τῆς ἀκενώτου πηγῆς τοῦ σωτῆρος θεοῦ καὶ εὐφράνθητε · γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι Χριστὸς ὁ κύριος · θεὸς κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν · μηδεὶς θρηνεῖτω πενίαν · ἐφάνη γὰρ ἡ κοινὴ βασιλεία · μηδεὶς ὀδυρέσθω πταίσματα · συγγνώμη γὰρ ἀπὸ τοῦ τάφου ἀνέτειλε · μηδεὶς φοβείσθω τὸν θάνατον ·

Omelia, ll. 42-49

εἰσέλθωμεν χαίροντες εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου ἡμῶν, ὡς δοῦλοι εὐγνώμονες ἀπολαύσωμεν πάντες τῶν ἀγαθῶν χαρισμάτων ταύτης τῆς καλῆς πανηγύρεως, ἄρχοντες καὶ ἀρχόμενοι, δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι, ἄνδρες καὶ γυναῖκες, πρεσβύτεροι καὶ νεώτεροι. δοξάσατε κύριον τὸν θεὸν ἡμῶν, καὶ τὴν λαμπρὰν ταύτην ἡμέραν ὑμνήσατε καὶ μεγαλύνετε καὶ θαυμάσατε, νηστεύοντες καὶ μὴ νηστεύοντες εὐφράνθητε σήμερον.

Omelia, ll. 48-59

νηστεύοντες καὶ μὴ νηστεύοντες εὐφράνθητε σήμερον, ἐγκρατεῖς καὶ ῥάθυμοι τὴν ἡμέραν τιμήσατε, πλούσιοι καὶ πένητες μετ' ἀλλήλων χορεύσατε. ἡ τράπεζα γέμει, τρυφήσατε πάντες · ἡ τράπεζα γέμει, μηδεὶς ἐξέλθη πεινῶν καὶ στερούμενος · πάντες ἀπολαύσατε τοῦ πλούτου τῆς χρηστότητος, ὅτι « τὸ πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός », πάντες ἀντλήσατε ἐκ τῆς ἀκενώτου πηγῆς τοῦ σωτῆρος θεοῦ καὶ εὐφράνθητε · « γεύσασθε καὶ ἴδετε ὅτι χρηστὸς ὁ κύριος » θεὸς < Ἰησοῦς > Χριστὸς < ὁς > καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν. μηδεὶς θρηνεῖτω τὰ πταίσματα, συγγνώμη γὰρ ἀπὸ τοῦ τάφου ἀνέτειλε · μηδεὶς φοβεί-

ἠλευθέρωσε γὰρ ἡμᾶς ὁ τοῦ
σωτῆρος θάνατος.

f. 67^v, col. 1, l. 19 - col. 2, l. 9

ἔσωσε γὰρ ἡμᾶς Χριστὸς ὁ
θεὸς καὶ τοῦ ἄδου ἐρρύσατο ·
ἐξήρπασεν ἡμᾶς ἐκ τῆς κατα-
δυναστείας τοῦ διαβόλου καὶ
τῆς δουλείας αὐτοῦ ἠλευθέρω-
σεν · ἐπικράνθη ὁ ἄδης γευσά-
μενος τῆς τιμίας καὶ ἁγίας
σαρκὸς τοῦ δεσπότη καθὼς
Ἡσαΐας προεῖπεν · ἐπικράνθη
ὁ Ἄιδης συναντήσας σοι κάτω ·
ἐπικράνθη · καὶ γὰρ κατηρ-
γήθη · ἐπικράνθη · καὶ γὰρ
ἐνεπαίχθη · ἐπικράνθη · καὶ γὰρ
ἐδεσμεύθη · ἔλαβε σῶμα καὶ
θεῶ περιέτυχεν · ἔλαβεν ὅπερ
ἔβλεπε καὶ πέπτωκεν ὅθεν οὐκ
ἔβλεπε · κατέπιεν ὁ θάνατος ἀγ-
νοῶν, καὶ καταπιὼν ἔγνω ὅν
κατέπιεν · κατέπιεν ζωὴν, κατε-
πόθη ὑπὸ τῆς ζωῆς · κατέπιεν
τὸν ἕνα μετὰ πάντων, ἀπώλεσε
τὸν ἕνα διὰ τοὺς πάντας. ἤρπα-
σεν ὡς λέων, συνεθλάσθη δὲ
τοὺς ὀδόντας. διὰ τῆς ἁμαρτίας
ὁ θάνατος ἴσχυεν · ἐν Χριστῷ
δὲ ἁμαρτίαν μὴ εὐρῶν ἀνενέρ-
γητος ἔμεινε.

f. 67^v, col. 2, ll. 12-17

εὐκαιρον οὖν εἰπεῖν · ποῦ σου,
θάνατε, τὸ κέντρον, ποῦ σκυ,
ἄδη, τὸ νίκος; ἀνέστη Χρι-
στὸς καὶ σὺ καταβέβλησαι ·
ἀνέστη Χριστὸς καὶ χαίρουσιν
ἄγγελοι · ἀνέστη Χριστὸς καὶ
πεπτώκασι δαίμονες.

σθω τὸν θάνατον, ἠλευθέρωσε
γὰρ ἡμᾶς ὁ τοῦ σωτῆρος θάνατος.

Omelia, ll. 59-71

ἔσωσεν ἡμᾶς καὶ ἐκ τοῦ Ἄιδου
ἐρρύσατο · ἐξήρπασεν ἐκ τῆς
καταδυναστείας τοῦ διαβόλου
καὶ τῆς δουλείας αὐτοῦ ἠλευ-
θέρωσεν. ἐπικράνθη ὁ Ἄιδης
γευσάμενος τῆς τιμίας καὶ ἁ-
γίας σαρκὸς τοῦ δεσπότη, κα-
θὼς Ἡσαΐας προανεφώνησεν
« ὁ Ἄιδης » λέγων « ἐπικράνθη
συναντήσας σοι κάτω ». ἐπι-
κράνθη ἐπειδὴ κατηργήθη · ἐπι-
κράνθη ἐπειδὴ ἐνεπαίχθη · ἐπι-
κράνθη · καὶ γὰρ ἐδεσμεύθη · ἐπι-
κράνθη, ἔλαβε σῶμα καὶ θεῶ περιέ-
τυχεν, ἔλαβεν ὅπερ ἔβλεπε καὶ
πέπτωκεν ὅθεν οὐκ ἔβλεπε. κατέ-
πιεν ὁ θάνατος ἀγνοῶν, κατα-
πιὼν δὲ ἔγνω ὅν κατέπιε · κατέ-
πιε ζωὴν, κατεπόθη δὲ ὑπὸ
τῆς ζωῆς · κατέπιε τὸν ἕνα
μετὰ πάντων, ἀπώλεσε δὲ διὰ
τὸν ἕνα τοὺς πάντας · « ἤρπασεν
ὡς λέων » συνεθλάσθη δὲ τοὺς
ὀδόντας. διὰ τῆς ἁμαρτίας ὁ
θάνατος ἴσχυεν, ἐν τῷ Χριστῷ
δὲ ἁμαρτίαν μὴ εὐρῶν ἀνενέρ-
γητος ἔμεινε.

Omelia, ll. 71-74

« ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον;
ποῦ σου, Ἄιδη, τὸ νίκος; »
ἀνέστη Χριστὸς καὶ σὺ κατα-
βέβλησαι · ἀνέστη Χριστὸς καὶ
χαίρουσιν ἄγγελοι καὶ πεπτώ-
κασι δαίμονες.

f. 67^v, col. 2, ll. 19-27

ἀνέστη Χριστὸς καὶ φθορᾶς
ἐλυτρώθημεν· ἀνέστη Χριστὸς
καὶ κατάρας ἐρρύσθημεν· ἀνέ-
στη Χριστὸς καὶ ἡμεῖς συνανέ-
στημεν· ἀνέστη Χριστὸς καὶ
ἡμεῖς ἐζωώθημεν· Χριστὸς ἐκ
νεκρῶν ἀναστὰς ἀπαρχὴ τῶν
κεκοιμημένων ἐγένετο· αὐτῷ
ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος καὶ ἡ
προσκύνησις καὶ ἡ μεγαλοσύνη
νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας
τῶν αἰώνων. ἀμήν.

Omelia, ll. 74-78

ἀνέστη Χριστὸς καὶ φθορᾶς
ἐλυτρώθημεν καὶ κατάρας ἐρ-
ρύσθημεν· ἀνέστη Χριστὸς καὶ
ἡμεῖς συνανέστημεν καὶ ζωῆς
ἠξιώθημεν. « Χριστὸς ἐκ νε-
κρῶν ἀναστὰς ἀπαρχὴ τῶν κε-
κοιμημένων ἐγένετο »· αὐτῷ ἡ
δόξα εἰς τοὺς αἰῶνας <τῶν
αἰώνων>. ἀμήν.

Alcune frasi del testo delle due omelie mostrano anche strette affinità con frasi dell'omelia di Amfilochio d'Iconio sul sabato santo e di Gregorio Nazianzeno sulla Pasqua :

Amfilochio d'Iconio, in diem
sabbati sancti

Omelia, l. 69

P.G., 39.89, B 10

ἤρπασεν ὁ θάνατος

« ἤρπασεν ὡς λέων » (riferito
all'Ade)

P.G., 39.89, B 12-13

Omelia, ll. 67-69

κατέπιεν ἀγνοήσας, ἀλλ' ἐξέ-
μεσε πολλοὺς σὺν αὐτῷκατέπιεν ὁ θάνατος ἀγνοῶν ...
ἀπώλεσε διὰ τὸν ἕνα τοὺς πάν-
τας.

Gregorio Nazianz. in s. Pascha
P.G., 36, 653 C 4-7

Omelia, ll. 71-72

« ποῦ σου, θάνατε, τὸ κέντρον ;
ποῦ σου, ἄδη, τὸ νῖκος ; » ἄπ-
νους, νεκρός, ἀκίνητος, ἀνε-
νέργητος...

...ἀνενέργητος ἔμεινε. « ποῦ σου,
θάνατε, τὸ κέντρον ; ποῦ σου,
Ἄϊδη, τὸ νῖκος ; »

P.G., 36.657, C 13

Omelia, ll. 28-29

ὑπὲρ ὧν Χριστὸς δωρεὰν ἀπέ-
θανε.

... ὑπὲρ τοῦ ἀποθανόντος ὑπὲρ
ἡμῶν δωρεὰν.

Città del Vaticano (Roma).

Salvatore LILLA.